

Asia: VN/23941/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 2 c luvun 5 §:n ja henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Vaasan hovioikeus lausuu hallituksen esityksestä kunnioittavasti seuraavan.

Vaasan hovioikeuden johtoryhmässä on keskusteltu lausunnon kohteena olevasta hallituksen esityksestä. Osa johtoryhmästä on kannattanut nykyistä ehdollisen vapauttamisen sääntelyä, jonka perusteella vanki, joka rikosta edeltäneiden viiden vuoden aikana ei ole suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu puolet. Rikoksen kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehneelle vangille ensikertalaisuuden edellyttämä rangaistukseton aika on kolme vuotta, jonka jälkeen hänet päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistusta on suoritettu yksi kolmasosa.

Vaasan hovioikeus katsoo, että voimassa olevalla lailla on vakuuttavat, tutkimukseen perustuvat rikosoikeudelliset perusteet. Rikosoikeudellisessa järjestelmässä on ollut yleisesti hyväksyttyä, että henkilöä, joka ensimmäistä kertaa syyllistyy rikokseen, josta seuraa ehdoton vankeusrangaistus, kohdellaan lievemmin kuin rikoksiin toistuvasti syyllistyviä. Samoin on pidetty hyväksyttävänä, että seuraamuksen täytäntöönpano ankaroituu rikosten uusimisen myötä. Ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmä on keskeinen osa suunnitelmallista vapauttamisprosessia, jolla pyritään edesauttamaan rikosentekijöiden sijoittumista takaisin yhteiskuntaan (vankeuslain (767/2005) 1 luvun 2 §).

Suomen nykyinen ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmä kirjattiin lakiin vuosina 1931 ja 1944. Rikoslain 2 c luvun 5 §:ää on edellisen kerran muutettu aikaisempaa ankarampaan suuntaan vasta hiljattain, 1.1.2020 voimaan tulleilla lainmuutoksilla (521/2019, HE 175/2018 vp). Sanotulla lainmuutoksella pääsääntöä (2/3, nuorilla 1/2) aikaisemman ehdonalaisen vapauttamisen edellyttämä rikoksettomuuden ajan vaatimus pidennettiin muiden kuin nuorten rikosentekijöiden

kohdalla kolmesta viiteen vuoteen. Eduskunta päätyi kuitenkin pitämään pidemmän määräosan suorittamista nuorille liian suurena syrjäytymisvaaran kannalta eikä muutosta tältä osin toteutettu.

Ehdonalainen vapauttaminen oli kauan muodollisesti harkinnanvaraista. Vuonna 1966 laista poistettiin maininta vangin ensikertaisuudesta sen edellytyksenä, että vankiin voidaan soveltaa puolen vankeusrangaistuksen suorittamisen määrääosaa. Se korvattiin säännöksellä, jonka mukaan ehdonalainen vapauttaminen ennen pääsäännön mukaista kahden kolmanneksen määräosan suorittamista oli mahdollista erityisistä syistä (411/1966). Päätöksen teki oikeusministeriö rangaistuslautakunnan ehdotuksesta.

Nykyinen ehdollisen vapauttamisen järjestelmä on vähentänyt uusintarikollisuutta. Vuoden 2018 seurantatietojen perusteella vapautuneista vankeusvangeista 57,7 prosenttia uusi rikoksen viiden vuoden kuluessa. Näistä uusista rikoksista 70 % tehtiin ensimmäisen vuoden aikana vapautumisen jälkeen. Ensi kertaa vankilasta vapautuvien uusiminen on merkittävästi alhaisempaa kuin vapautuvilla vangeilla keskimäärin. Uusintarikokseen syyllistyi viiden vuoden kuluessa 36 % ensi kertaa vankilasta vapautuvista.

Voimassa olevan ehdollisen vapauttamisen taustalla on myös pyrkimys vähentää vankeinhoidon kustannuksia. Myös tätä tavoitetta hovioikeus pitää kannatettavana. Erityisesti nuorten kohdalla ehdottomaan vankeusrangaistukseen liittyvä syrjäytymisvaara on suuri ja rikollisuuden vähentämiseksi yhteiskunnan varoja tulisi suunnata enemmän ennalta ehkäisevään kriminaalipolitiikkaan, kuten lastensuojeluun, nuorisotyöhön, koulutukseen, päihdehuoltoon ja myös maahanmuuttajien kotouttamiseen. Vaikuttavinta rikosoikeuspolitiikkaa on hyvä sosiaalipolitiikka.

Vuoden 2018 tilastojen mukaan yleisimmät rikosnimikkeet vankilasta vapautuneiden uusissa rikoksissa olivat kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta (17,5 %), varkaus (11,3 %), näpistys (9,6%), huumausaineen käyttörikos (6,5 %), rattijuopumus (6,5 %), petos (5,7 %) ja pahoinpitely 3,7 %). Törkeitä, henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikostunnusmerkistöjä oli seuranta-aikana vain prosentuaalisesti muutama, esimerkiksi tapon yritys ja tappo (molemmat 0,1 prosenttia) ja törkeä pahoinpitely (0,6 prosenttia). Myös tämä katsaus osoittaa, että ehdotetulla lailla ei juurikaan vähennetä vakavia rikoksia. Rangaistusjärjestelmän ankaroittaminen taas ei vähennä päihteiden käyttöön liittyviä rikoksia, koska niitä ei yleensä tehdä harkitusti. Päihdeongelmien hoitoon vankila ei ole oikea paikka. Näillä perusteilla hovioikeus pitää nykyisen järjestelmän säilyttämistä hyvänä vaihtoehtona.

Toisaalta hovioikeuden keskustelussa on kiinnitetty huomiota siihen, että uusintarikollisuudessa on myös ammattimaista rikollisuutta, jolle lievä rangaistusjärjestelmä on halpa hinta rikollisuudella tavoiteltuihin hyötyihin nähden. Erityisesti tällaisia rikoksia ovat järjestäytyneet huumausaineiden maahantuontiin, välittämiseen ja kauppaan liittyvät rikokset. Myös jengirikollisuuteen puuttuminen edellyttää rikosoikeusjärjestelmältä hyvän ennaltaehkäisyn lisäksi riittävän ankaraa seuraamusjärjestelmää.

Lisäksi on pidettävä mielessä, että lievistä uusintarikollisuudesta voi tulla harkittavaksi myös ehdollinen vankeusrangaistus aiemmista ehdottomista vankeusrangaistuksista huolimatta. Näin ollen viisi vuotta rikoksetonta elämää johtaa jo kyseiseen etuun, jolloin voidaan perustellusti myös kysyä, tuleeko viiden vuoden rikokseton elämä ottaa huomioon myös mahdollisen uudesta, vakavammasta rikoksesta tuomittavan ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa. Näistä näkökohdista lähtien hovioikeus pitäisi perusteltuna, jos tuomioistuimien harkintavaltaa rikoksen uusijoiden ehdonalaisen vapauttamisen osalta lisättäisiin niin, että tuomioistuimen tulisi tuomiossaan lausua, pidetäänkö tuomittavaa ensikertalaisena, jos hän ei ole rikosta edeltäneiden viiden, tai alle kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdyn rikoksen kohdalla kolmen, vuoden kuluessa suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa. Näin palattaisiin sen suuntaiseen käytäntöön, joka oli voimassa ennen vuotta 1966.

Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamista koskevan lakiehdotuksen osalta hovioikeus yhtyy Tietosuojavaltuutetun toimiston 29.4.2024 päivätyssä lausunnossa ja Helsingin hovioikeuden 6.5.2024 päivätyssä lausunnossa esitettyihin näkemyksiin.

Gummerus Joe
Vaasan hovioikeus - Lausunnon on laatinut Vaasan hovioikeuden presidentti
Sakari Laukkanen